

DE REPVB=

LICA HEBRAEORVM

LIBER SECVNDVS.

Qui de locis sacris inscribitur.

De Religione. CAP. I.



Xposita propositæ
reip. forma, sanè se-
quitur, vt partes eius
eo, quo instituimus,
ordine persequamur.
Quoniam autè Resp.
Hebræorum religio-
sa, & ciuili vita, vt di-
ximus, continetur, præcipuè illud agemus;
vt primum de Religione, deinde de Ciuita-
te loquamur. In hac verò diuisione consti-
tuèda, verba ipsa legis sectabimur, cuius hæ,
vt dixi, partes fuere, Mandata, Præcepta, Iu-
stificationes & Iudicia. quorum Mandata &
Præcepta fermè ad Religionem pertinue-
runt, Iustificationes verò & Iudicia ad Ciui-
tatem Quoniam verò Religio, id est Deico-
lendi ratio in lege præscripta, & sæpè post
repetita, in quatuor item partes fuit diuisa,
in

In loca sacra, dies sacros, ritus sacros, & personas sacras (siquidem Deus certis se in locis coli voluit, & certis diebus præcipuū sibi honorem haberi, ac certis ritibus, & à certis personis) propterea illud quoque curabimus, vt deinceps sigillatim de his omnibus disseramus.

De locis sacris. CAP. II.

LOca ergo sacra, id est, terrestria ipsa sanctitatis domicilia, multa fuerunt. A principio enim Deus Tabernaculum, atque in eo Sanctum Sancterum, Arcam & Altaria sibi instituit, deinde pro Tabernaculo templum in vrbe Hierosolymorum construi voluit. Interim verò passus est etiam, sibi sacrificari extra Tabernaculum, & Templum in collibus sub opacis arboribus, quæ illi Excelsa dixerunt. Post autem iniussu Dei templa alia duo, vnum in Samaria, alterum in Aegypto sunt condita. Quin etiam & in vrbe Hierusalem, & in prouincijs quædam conuenticula instituta sunt, quas Synagogas vocarunt, quæ postea deletis templis solæ remanserunt. Quæ cum ita sint, satis apparet, si huic parti satisfacere cumulatè velimus, necesse esse, vt hæc singula declarem. Quamobrem à Tabernaculo exordiamur.

*De Tabernaculo, Sancto Sanctorum, Arca
foederis, altaribus & ornamentis
eorum. CAP. III.*

CEterum Tabernaculum, quod etiam Sanctuarium dictum est, fuit huiusmodi. Aedificium erat instar templi ex lignis confectum, quod per partes compingi, ac dissolui, ac quocumque deferri potuit, in quo locus erat sanctior velo distinctus Sanctuarum Sanctuarij, ac Sancta Sanctorum appellatus. ibi verò arca foederis seruabatur, quæ operculum habebat propitiatorium, & Oraculum appellatum, duobus Cherubin alas super extendentibus insignitum, & altare aureum Thymiamatis, extra velum autem erat mensa cum xij. panibus facris, qui dicebantur Propositionis. præterè Candelabrum cum lucernis septem, & labrum aureum, extrà verò Tabernaculum cum labro æneo altare æneum Holocausti, ac præterè atrium, & tentorium. Hæc verò omnia Deus Moyse facienda præscripsit, cum esset in monte Sinai xxv. Exodi, his verbis: *Facite mihi S ANCTV ARIVM, & habitabo in medio vestri iuxta omnem similitudinem Tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum in culis eius, sicq; facietis illud*: Inde sic orditur de *ARCA* dicere, & ornamentis eius. *ARCAM de lignis*

nis Setim compingite, & deaurabis eam auro mundissimo intus, & foris, faciesq; supra coronam auream per circuitum, & quatuor annulos aureos quos pones super quatuor arce angulos, duo circuli sint in latere vno & duo in altero. Facies quoque **VECTES** de lignis Setim, & operies eos auro, inducesq; per circulos, qui sunt in arce lateribus, ut portetur in eis, qui semper erunt in circulis. ponesq; in Arca Testificationem, quam dabo tibi Facies & **PROPI TIATORI VM** de auro mūdissimo, duos quoque **CHERVBIN** aureos, & productiles facies ex utraque parte Oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & aliter in altero. utrunque latus Propitiatorij tegant, expandentes alas, & operientes Oraculum, respicientesq; se mutuo versis vultibus in Propitiatorium, quo operienda est Arca, in qua pones Testimonium, quod dabo tibi. Quibus dictis inde pergit loqui de mensa, & instrumentis eius. Facies & **MENSAM** de lignis Setim, & inaurabis eam auro purissimo. Faciesq; illi **LABRVM** aureum per circuitum, & ipsi labro **CORONAM** interrasilem, & super illam alteram coronam aureolum. Parabis quoque **ACETABVLA**, & **PHI ALAS**, **THVRIBVLA**, & **CYATHOS**, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo. Et pones super mensam **PANES PROPOSITIONIS** in conspe-

Et in meo semper Facies & CANDEL
 ABRYM de auro purissimo, hastile eius, calamos,
 scyphos & sphaerulas, acilia ex ipso pendentia.
 Facies & LVCERNAS septem, & pones eas
 super Candelabrum, ut luceant ex aduerso. E-
 MVNCTORI A quoq, & ubi, quæ emuncta
 sunt, extinguantur, fiant auro purissimo. His
 demonstratis inde TABERNACVLVM
 de lignis Setim fieri præcepit, atq; in eo par-
 tem vnã sanctiorem, quam Sanctum San-
 ctorum vocauit, & Tabernaculi ipsius for-
 mam, magnitudinem, ornatumq; ostendit.
 Quæ, quia longa oratione texuntur, recita-
 re superfedebimus, locum indicasse con-
 tenti. Quo sermone absoluto ita de Velo, & Pro-
 pitiatório subdit: Facies VELVM de hya-
 cintho, et purpura, coccoq, bis tincto, & bysso re-
 torto: inseretur autem velum per circulos, intra
 quos pones Arcam Testimonij, quo & Sanctua-
 rium, & Sanctuarij Sanctuarium diuidetur.
 Pones & PROPITIATORIVM super Ar-
 cam Testimonij in Sancto Sanctorum. Mensam
 quæ extra velum, & contra mensam Candelabrum
 in latere tabernaculi meridiano. Mensa
 enim stabit in parte Aquilonari. Inde de Ten-
 torio, Altari Holocausti, & Atrio loquitur
 ita: Facies & TENTORIVM in introitu ta-
 bernaculi de hiacinto & purpura, coccoq, bis
 tincto, & bysso retorta. Facies & ALTARE
 do

de lignis Setim, & operies illud are, faciesq; in-
 vsus eius lebetes ad suscipiendos cineres, & forcip-
 pes, atque fuscinulas, & ignium receptacula, om-
 nia vasa ex are, craticulamq; in modum retis
 aeneam. Facies & ATRIVM Tabernaculi cū
 columnis viginti. Postremò de altari thymia-
 matis, labro aneo, oleo sacro, & thymiamate
 sic concludit: Præcipe filiis Israë!, ut offerant
 tibi OLEVM de arborib; oliuarum purissimū,
 ut ardeat Lucerna semper in Tabernaculo Te-
 stimonij extra velum, quod oppansum est Testi-
 monio. Facies quoq; ALTARE ad adolendum
 thymiamate de lignis Setim, vestiesq; illud auro
 purissimo ponesq; altare contra velum, quod an-
 te Arcam pendet Testimonij, coram Propitiato-
 rio quo regitur Testimonium. Et adolebit incen-
 sū super eo Aaron suave fragrās. Facies & LA-
 BRVM aeneum cum basi sua ad lauandum po-
 nesq; illud inter Tabernaculum Testimonij, &
 Altare. Sume tibi aromata myrrha, cinnamo-
 mi, calami, casia, olei faciesq; unctionis Oleum
 Sanctum, & unges ex eo Tabernaculum Testi-
 monij, & Arcam Testamenti, & Mensam
 cum basibus suis & omnia sanctificabis. Su-
 me quoque aromata, stacten, onicha, & galba-
 num boni odoris, & thus lucidissimum, faciesq;
 THYMIAMA, & pones coram Taberna-
 culo Testimonij, quo in loco apparebo tibi.
 Hæc in Exodo à capite xxv. vsq; ad xxx. ita

præcipiuntur. Sacrificia inde omnia ad Al-
 tare Holocaufti ad ostium Tabernaculi fa-
 cienda mandauit, Leuitici xvij *Homo quilibet*
de domo Israël si occiderit bouem aut ouem,
sive capram in castris, vel extra castra, & non
obtulit ad ostium Tabernaculi oblationem Do-
mino, sanguinis reus erit. Homo de domo Israël,
& de aduenis, qui peregrinantur apud vos, qui
obtulit holocaustum sive victimam, & ad o-
stium Tabernaculi non adduxerit eam, ut offer-
ratur Domino, interibit de populo suo. Hæc au-
 tem omnia subinde perfecta sunt à Moysè,
 Israelitis cuncta, quæ iussa erant, summo stu-
 dio conferentibus, cap. xxxvij & xxxviij. in
 quibus de altari aureo, & æneo, nempe thy-
 miamatis, & holocaufti præcipuè sic scrip-
 tum est; *Fecit & altare thymiamatis de lignis*
Setim vestitumq; illud auro purissimo. Fecit &
altare Holocaufti de lignis Setim operuitq; illud
laminis aureis, & in usus parauit ex ære vasa
diuersa, lebetes, forcipes, fuscinnulas, uncinos, &
ignium receptacula, craticulamq; eius in modum
retis fecit æneam, & subter eam in altaris me-
dio arulam fuis quatuor annulis per totidem
reticuli summitates, ad immittendos veltres ad
portandum, quos & ipsos fecit de lignis Setim,
& operuit laminis æneis, induxitq; in circulos,
qui in lateribus altaris imminebant, ipsum au-
tem altare non erat solidum, sed cauum ex tabu-
latis

latis, & intus vacuum. Inde cap. xl. sic concludit. Fecit Moyses omnia quae praeceperat Dominus. Quippe mense primo anni secundi, prima die mensis collocatum est Tabernaculum, erexitq; Moyses illud, & posuit tabulas & bases, & vectes. statuitq; columnas, & expandit etiam super Tabernaculum imposito, de super operimento. Posuit & Testimonium in Arca subditis infra vectibus, & Oraculum de super cumq; intulisset Arcam in Tabernaculum, appendit ante eam velum. Posuit & mensam in Tabernaculo Testimonij ad plagam septentrionalem extra velum, ordinatis coram Propositionis panibus. Posuit & Candelabrum in Tabernaculo Testimonij è regione Mense in parte australi, locatis per ordinem lucernis. Posuit et Altare aureum sub tecto Testimonij contra velum, & adoleuit super eo incensum aromaticum. Posuit & Tentorium in introitu Testimonij, & Altare, Holocaustum, & sacrificia. Labrum quoque statuit inter Tabernaculum, Testimonij, & altare implens illud aqua. Laueruntq; Moyses, & Aaron, & filij eius manus suas, & pedes, cum ingrederentur tectum Foederis, & accederent altare. Erexit & atrium per cyrum Tabernaculi, & altaris, ducto in introitu eius tentorio. Quod autem scriptum est, Moysen posuisse Testimonium in arca, declarat magis Deuteronomij x, inquitens: Reuersusq; de monte descen-

di, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusq; ibi sunt, sicut præcepit mihi Dominus. Præter hæc fuit etiam IGNIS perpetuus à Deo cælitus ad incendenda Holocaufta demissus, de quo loquitur Leuitici vj. & nos infra loco idoneo differemus: *Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies, & impositio holocaufto desuper adolebit adipem Pacificorum.* Cæterum Tabernaculum Testimonij, & Arca fœderis, siue Testimonij, siue Testamenti dicta sunt, quòd in ijs tabulæ legis asseruarentur, in quibus continebatur Testimonium, Testamentum, Pactum, & Fœdus, quod percussisset cum eis Deus, ex quo fœdere populus Deo cultum exhibere, & Deus populum in tutelam acceptum tueri, præcipua cura debebat. Nam xix. Exodi dixit Deus: *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis.* Et Leuitici xxvj. *Si in præceptis meis ambulaueritis, ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abiiciet vos anima mea, ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosq; eritis populus meus.*

Hæc de Tabernaculo, arca, mensa, altaribus, & cæteris scripta reperiuntur in lege. repetuntur verò etiam à S. Paulo ix. ad Hebræos: *Tabernaculum factum est primum, in quo*

quo erant, candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta, post velamentum autem secundum Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, et arcam Testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virgam Aaron, quæ fronderat, & tabula Testamenti superq, eam erant Cherubin gloria obumbrantia Propitiatorium. Declarat inde, vt hoc tabernaculum terrenum, & manufactum typus fuerit tabernaculi cælestis, & non manufacti, quod introiuit Christus, qui noui testamenti fuit mediator. Nam & legem Christi postea quoque Testamentum vocarunt, quod in eo ipse testatus sit, se bona cælestia, & perpetua legis suæ cultoribus præbiturum. Declarantur etiam à S. Hieronymo epistola cxxviii. Legimus in Exodo tabernaculum, mensam, candelabrum, altare, columnas tentoria, coccum, byssum, hyacinthum, purpuram, ex auro, argento, ære, vasa diuersa, tabernaculum diuisum in tria, duodecim panes per singulas hebdomadas mensa impositos, in candelabro septem lucernas altare hostiæ, holocaustisq, expositum, crateras, scyphos, thuribula, phialas, mortariola, paxillos, pelles rubras, pilos caprarum, & ligna imputribilia. Tanta, & talia offeruntur in Tabernaculo Dei, vt nullus desperet salutem.

alius aurum sensuum, alius argentum eloqui, alius vocem aris exhibet. Totus mundus in tabernaculi describitur Sacramento. Primum, & secundum, vestibulum omnibus patet. Aqua enim, & terra cunctis mortalibus data sunt. In Sanctis verò Sanctorum, quasi ad aethera, & in caelum paucorum introitus & volatus est. Duodecim panes, duodecim mensium significant circum, septem lucerna, septem errantia astra demonstrant. Hæc isti. Refero me ad historiam.

Hoc igitur de quo dixi, Tabernaculum, quod ita constitutum erat, ut quemadmodum scriptum est quarto Numerorum, dissolui in partes, & rursus compingi, ac quocumque liberet, perinde atque Arca, de ferri, posset, delatum est in terram Chanaanem à Deo promissam, tum cum populus Iosue duce Iordanem exsiccatum traiecit, sacerdotibus, & Leuitis hæc ipsa suis humeris perferentibus, atque in castris, quæ in Gulgalis sita fuerant, posita sunt, quo eodem tempore vibis Hiericuntis, Leuitis arcam circum muros ferentibus, mœnia prociderunt. Iosue iij & v. Inde victoria parva vtraque perlata sunt in Silo oppidum tribus Ephraim, vnde erat dux Iosue, sic enim octavo decimo est proditum: *Congregati sunt omnes filij Israël in Silo, ibiq; fixerunt Tabernaculum*
Testi.

Testimonij. Itaque post ad ostium Tabernaculi ibi positi sortitio, atque diuisio terræ perfecta est: sic enim capite proximo: *Ha sunt possessiones quas sorte diuiserunt Eleazar sacerdos, & Josue & principes familiarum, ac tributuum filiorum Israël in Silo coram Domino ad ostium Tabernaculi Testimonij*. Hoc autem factum domus Dei, & sedes religionis in Silo est collocata, siquidem eo post ter in anno sacrificiorum causa conuenire instituerunt, ut in locum, quem sibi Deus propterea delegisset, prout in lege mandatum erat, Exodi xxiiij. *Ter in anno apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis domini Dei Israël. Cum enim tuleris gentes à facie tua, & dilataueris terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno*. Atque ita per omne imperium Iudicum manente Arca in Silo, eò quoque religionis causa populi conuentus est factus. Itaque xviiij. in interregno, quod fuit inter Sampsonem, & Heli, scriptum est: *Mansit apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo & xx. Quis surgentes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo, & sequenti Venerunt omnes ad domum Dei in Silo*, Et pauldò post. *Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria*. Mox autem, cum Heli Pontifex iudicatum administraret in

Israel, & bellum cum Philistæis parum prosperè gereretur, placuit ad perterrefaciendos hostes arcam ipsam ex Silo in castra contra hostes adducere. prælio verò infelicissimè edito, arca in hostium potestatem concessit, & filij Heli ceciderunt. quo nuncio accepto Heli iam ætate confectus, mortuus corruit: vt refertur quarto primi Regum: *Afferamus ad nos, inquit, de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostrè, & saluet nos de manu inimicorum nostrorum, Misit ergo populus in Silo, & tulerunt, inde arcam fœderis Domini exercituum, sedentis super Cherubin.* Inde addit: *Et commisso prælio arca D E I capta est, duo quoque filij Heli mortui sunt.* His actis Arca à Philistæis in oppidum suum Azotum delata est, & in templo Dagon constituta: quo factò simulachrum ipsum Dagon ad terram decidit, & Azotiorum populus magna à D E O plaga percussus mori cœpit. Quare ex Azoto ad Gethæos translata est. Verum & ipsi ea de re pestilentia pereuntibus ad Accaronenses traducta fuit. quibus etiam intereuntibus placitum est, post septem menses Arcam ad Israeritas remittere, atque ita nouo plastro imposita duabus vaccis deuehenda commissa est. Vaccæ autem vitulorum; quos domi reliquerant, prorsus oblitæ nullo

Io impellente recta euntes vltro vsque ad fi-
 nes Philistæorum, & Iudæ peruenerunt. i-
 bique à Iudæis Bethsamitis in holocaustum
 Deo oblata sunt. pereuntes autem & ipsi
 Bethsamitæ eò, quod Arcam Domini con-
 spexissent, miserunt nuncios Cariathiarim,
 ciues eius rogantes, vt Arcam reciperent,
 qui profecti eam ad se adduxerunt, & do-
 mum Aminadab in Gabaa oppidum Ben-
 iamin intulerunt, & Eleazarum filium eius
 sanctificauerunt, vt custodiret eam. v. vj. &
 vij. primi Regum. Inde Tabernaculum sine
 Arca, regnante Saule, delatum fuit in oppi-
 dum Nobe, tribus Benjamin, vbi erat Achi-
 melec pontifex. xxj. primi Regum. Post au-
 tem ætate Dauidis delatum fuit in Gabaon
 oppidum quoque Benjamin, vt primo pri-
 mi Paralip. *Tabernaculum sœderis Domini e-
 rat in Gabaon, quod fecit Moyses in solitudine.
 & xvj. Dauid constituit Sadoc Sacerdotem,
 & fratres eius sacerdotes coram Tabernaculo
 Domini in Excelsis, quod erat in Gabaon,
 vt offerrent holocausta Domino super altare
 holocaustatis iugiter mane, & vesperè iux-
 ta omnia, quæ scripta sunt in lege Domini,
 quam praecepit Israël: & xxj. Tabernaculum
 Domini, quod fecerat Moyses in deserto, &
 altare holocaustorum erat ea tempestate in
 Gabaon. Dauid inde rex arcâ extulit è domo*
Amina.

Aminadab, vt in Hierusalem, siue in Sion Ciuitatem suam adduceret, verū vbi vidit Ozan qui illam inter vehendum inclinantem sustinere conatus fuerat, repentina morte correptum, ea re percussus, reposuit eam in ædibus Obed, Edom Getthæi, postquam autem audiuit. Deum benedixisse Obed, & omnia bona eius, post tres menses nouo Tabernaculo facto adduxit eam ex ædibus eius in Ciuitatem suam cum ingenti omnium gratulatione, & plausu, & posuit in loco suo in medio Tabernaculi, quod ipse ei tetendit. Atque ita Tabernaculum, quod fecerat Moyses, mansit in Gabaon tempore Salomonis. sic enim scriptum est secundo primi Paralipomenon: *Salomon abiit in Excelsum Gabaon, vbi erat Tabernaculum fœderis Domini, quod fecit Moyses, Arcam autem Dei adduxerat Dauid de Cariathiarim in locum, quem preparauerat ei, & vbi fixerat illi Tabernaculum, hoc est, in Hierusalem.* Neque huius Tabernaculi veteris post alia memoria in sacris litteris vsurpatur. Salomon inde perfecto templo, ac Sanctuario constituto, Arcam cum Tabernaculo Dauidis ex Ciuitate Dauid eò traiecit, & omnia vasa Sanctuarij, quæ erant in Tabernaculo illo. siquidem scriptum est tertio Regum, & primo Paralipomenon: *Et intulerunt sacerdotes*

arcam fœderis Domini in locum suum in Oraculum templi in Sanctum Sanctorum subter alas Cherubin. Siquidem Cherubin expandebant alas super locum arca. & protegabant arcam, & vultus eius desuper. In Arca verò non erat aliud nisi tabula lapidea, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus iædus cum filiis Israël, cum egrederentur de terra Egypti. Fuit inde Arca cum tabernaculo Dauidis in templo, quoad templum à Baby lonijs est incensum, in qua rerum confusione IGNIS Perpetuus holocaustorum vna cum tabernaculo, & arca, & Altari incensum abscondita sunt. Res narratur à Iudæis Hierosolymitanis in epistola missa ad Aegyptios, Maccabæorum secundo: Cum in Persidem, inquit, ducerentur pares nostri, sacerdotes acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus esset ignotus locus, & post. Eodem tempore Huremias propheta iussit tabernaculum, & arcam diuino responso ad se facto comitari secum, v. g. quo exiit in montem, in quo Moyses ascendit, & vidit Dei hereditatem, & veniens ibi Hieremias inuenit locum spelunca, & tabernaculū, et arcā. & altare incensum intulit illuc, & ostium obstruxit, & accesserunt quidam, qui sequebantur, ut notarem sibi locum, & non potuerunt in-

uenire.

uenire. Ut autem cognouit Hieremias, culpans illos dixit, quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat. & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit maiestas Domini, & nubes erit, sicut & Moysi manifestabatur. Reuerſi inde in patriam Iudæi, templum quidem secundum ædificauerunt, sed neque ignem, neque arcam, neque tabernaculum inuenerunt. De igne scriptum est in epistola Iudæorum, hoc modo: Cum præterissent anni multi, & placuit Deo, ut muteretur Neemias, qui sacerdotes nepotes illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem, & sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam, & iussit, eos haurire, & asferre sibi, & sacrificia, que imposita erant, iussit aspergi aqua ipsa, & ligna que erant superposita. Uig, hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus ita, ut omnes mirarentur. Consumpto autem sacrificio, ex residua aqua Neemias iussit lapides maiores perfundi. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est, sed & ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est. Talmudici verò asserunt, neque Arcam, neque Tabernaculum inuenta esse, verum pro ijs in Sanctuario lapidem positum esse tres digitos è terra eminentem, ac supra thuribulum habentem. Reliqua verò
vete-

vetera Tabernaculi ornamenta, altaria, mē-
sa, instrumenta refecta, vt res tulit, vsque
ad extrema Templi tempora remanse-
runt.

De Excelsis. CAP. IIII.

TABERNACULO exposito Excel-
sa sequuntur. Hi verò colles alti fue-
runt, in quibus contra legem Dei, sed tamē
patiente Deo, sub frondosis arboribus sacri-
ficarunt. Ac primum quidem Deuterono-
mij xij. Deus ea prohibuit his verbis: *Sub-
vertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes,
qua possessuri estis, deos suos super montes excel-
sos, & colles, & subter omne lignum frondosum.
Dissipate aras earum, & confringite stellas, li-
cos igne comburite, & idola comminuite, disper-
dite omnia nomina eorum de locis illis, non facie-
tis ita Domino Deo vestro.* Deinde verò Iudi-
cum tempore ad ea sacrificari permisit.
Hoc verò primus fecit Gedeon sub quer-
cu, sexto Iudicum: *Tulu, inquit, omnia sub
quercu, & obtulii Deo.* De hoc verò instituto
sic S. Augustinus in librum Iudicum: *Deus
consuetudinem populi sui, qua prator eius taber-
naculum, tamen non dijs alienis offerebant, sed
Domino DEO suo, sustinebat potius, quam
vetabat, etiam sic exaudiens offerentes.* Inde
ea consuetudo ad tempora Regum perue-
nit, nondum cōdito templo, vt nono primi
reg-

Regum regnante Saule: *Hodie venit in ciuitatem quia Sacrificium est hodie populo in Excelsum.* & secundo primi Paralipom. *Salomon abiit in Excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Domini, quod fecit Moyses in solitudine.* & tertio tertij Regum: *Autamen populus immolabat in Excelsis, non enim edificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum. Dilexit autem Salomon Dominum, excepto, quod in Excelsis immolabat, & accendebat thymiama. abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi. illud quippe erat Excelsum maximum.* Templo inde constructo non tamen Excelsa deseruerunt. Nam Hieroboam rex Israel defectione à Deo facta, fana in Excelsis fecit: atque exemplo eius reliqui reges Israel Deos alienos in Excelsis coluerunt, vnde scriptum est septimo decimo quarti Regū: *Edificauerunt sibi Excelsa in cunctis urbibus suis, feceruntq; statuas, & lucos in omni colle sublimi subit. r omne lignum nemorosum, & adolebant ibi incensum super aras in morem gentium, quas sustulerat Dominus à facie eorum.* Quare Deus permittit, Osee Regem cum omni populo à Salmanassare rege Assyriorū captiuum in Assyriam duci, regnumq; eorū deleri. Eodem verò modo neque Roboam rex Iudæ priscam Dei religionem integram conseruauit: siquidem eo permittēte Iu-

te Iudæi edificauerunt sibi aras, & statuas, & lucos super omnem collum excelsum, & subier omnem arborem frondosam. Neque ea posterei reges Afa, aut Iosaphat, licet pietate prestantes, sustulerunt, siquidem scriptum est xij tertij Regum Fecit Iosaphat restum, quod erat in conspectu Domini, veruntamen Excelsa non abstulit. adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in Excelsis. Inde Amasias, Azarias, & Achaz reges pariter Excelsa tenuerunt. nam de Achaz legitur Immolabat eis Elimas, & adolebat incensum in Excelsis, & in collibus sub omni ligno frondoso. Hæc deinde Ezechias rex dissipauit ille quidem, sed filius eius Manasses restituit de quo ita proditum est: Edificauit Excelsa, que dissipauerat Ezechias pater eius, & erexit aras Baal, & fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israël. Tandem Iosias subsequutus omnem eiusmodi Excelsorum consuetudinem aboleuit. sic enim de illo refertur secundo Paralipomenon xxiiij. Mundauit Iudam, & Hierusalem ab excelsis, & lucis simulachrisq, & sculptilibus. & vigesimo tertio quarti Regum Deleuit aruspices, quos presuerant Reges Iude ad sacrificandum in Excelsis per ciuitates Iude, & contaminauit Excelsa, ubi sacrificabant. Sacerdotes de Gabaa usque Bersabee. veruntamen non ascendeabant, sacerdotes Excelsorum ad alta

re Domini in Hierusalem, sed tantum comedebant Azyma in medio fratrum suorum. Excelsa quoque, quae erant in Hierusalem, quae edificauerat Salomon, Rex idolis polluit. Insuper & Altare, quod erat in Bethel, & Excelsum, quod fecerat in Hseroboam, & altare illud excelsum destruxit, atque combussit, succenditque, etiam lucum, in super omnia fana Excelsorum, quae erant in ciuitatibus Samaria, quae fecerant Reges Israël ad irritandum Dominum, abstulit. Itaque S. August. de Iosia loquens sic dixit: Notantur reges, qui inter opera laudabilia sua non destruxerunt Excelsa, ubi contra legem DEI populus sacrificare consueuerat: & qui destruxit, maiore predicatione laudatur. Atque hic quidem Excelsorum exitus fuit.

De Templo Hierosolymitano. CAP. V.

POST Tabernaculum Templum constructum est. Hoc verò sibi ut fieret, à principio Deus praemonuit, Deuteronomij xij. Non sacrificabitis Domino Deo vestro super excelsos colles, sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in illo loco holocausta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum. & post: Cave ne offeras holocausta

tua in omni loco quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus in una tribuum tuarum, offeres hostias, & facies quecumque precipio tibi.

David inde rex, antequam regnum filio Salomoni permitteret, hostibus omnibus circumquaque deuictis, & pace toto Imperio parta, de templo demum Deo ædificando consilium cepit, idque cum Nathan Propheeta communicauit, turpe esse asserens, se in domo Cedrina habitare, Arcam verò Dei in medio pellium positam esse. Quod consilium cum Nathan approbasset, tamen reuersus ad eum mandato Dei monuit, ne faceret. nam id decus esse à Deo Salomoni illius filio reseruatum. Verba verò David sunt xxviij. primi Paralipom. *Audite me fratres mei. Cogitavi, ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri, et ad ædificandũ omnia præparavi. Deus autem dixit mihi: Non ædificabis domum nomini meo, eò quod sis vir bellator, & sanguinem fuderis. sed elegit Dominus Deus Israël me de vniuersa domo patris mei, ut essem rex supra Israël in sempiternum. & post: Salomon filius ædificabit domum meam. ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. & vij. secundi Regum: Hec dicit Dominus: Nunquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? neque enim mansi in domo, ex quo*

eduxi Israël de terra Aegyptis usque ad diem hanc, sed fui semper mutans loca tabernaculi et in tentorio manens cum omni Israël. Item: Cum autem completi fuerint dies tui, suscitabo sementuum post te, & firmabo regnum eius, ipse edificabit domum nomini meo. Inde Dauid, ut à pestilentialiberaretur, emittit aream in monte Sion nomine Moria ab Areuna Iebusæo ex monitu Prophetæ Gad, atque ibi altare extruxit, & obtulit Holocausta, & Pacifica, & Deum propitiavit. Post autem comparatis omnibus, ad templum edificandum impensis, ante mortem Salomoni filio accito dixit: Fili mi, voluntas mea fuit, ut edificarem domum nomini Dei mei, sed factus est sermo Domini ad me, dicens, Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris edificare domum nomini meo tanto effuso sanguine coram me. filius qui nascetur tibi erit vir quietissimus, faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam Pacificus vocabitur, & pacem, & otium dabo in Israël cunctis diebus eius. ipse edificabit domum nomini meo. Nunc ergo fili mi edifica domum Domino tuo. Præcepit quoque cunctis principibus Israel, ut adiuuarent eum, quem Regem constituit Hec fermè tertio Regum, & primo Paralipom. Salomon inde anno regni sui quarto templum

plum inchoauit in monte Moria, id est, in altero colle montis Sion, qui demonstratus fuerat patri eius in loco, quem parauerat in area Areunæ lebusæi. consummauit autem opus spatio septem annorum. Forma, amplitudo, & magnificentia, qua omnia ædificia superauit, refertur utroque in libro, multis verbis, quæ propter longitudinem huc transferre, non videtur operæ precium. Additur inde, postquam de templi constructione peroratum est, de ornamentis, & instrumentis eius, qualia Tabernaculi fuerunt, libro iij. Regum, cap. vij. hoc modo: *Præterea fecit Salomon Oraculum in medio domus in interiore parte, ut poneret ibi arcam Fœderis Domini, fecit etiam porticum ante templum, & omnia vasa, altare aureum, & mensam super quam ponerentur panes Propositionis, auream, & candelabra aurea quinque ad dexteram, & quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro, & quasi lily flores, & lucernas desuper aureas, & forcipes aureos, & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula de auro purissimo. Et cardines ostiorum domus interioris Sancti Sanctorum, & ostiorum domus Templi ex auro erant. & incultu qua sanctificauerat David pater suus argentum, & aurum, & vasa, reposuitque in thesauris domus Domini. Item primo Para-*

*Lib. 2. diuerso
48. ueris tenet
phid. et h. ep.
1. in. in. l. 1. 1. 1.*

Jip. tertio, & quarto: *Fecit domum Sãcti San-
 ctorum, & in ea Cherubin duos, & Velum ex
 hyacinto, purpura, cocco, & bysso, & iniecit
 ei Cherubin, & altare aureum, & mare fassile,
 conchas decem, candelabra aurea decem, mensas
 decem phialas aureas centum, omnia vasa do-
 mus DEI, & altare aureum, & mensas, & su-
 per eas panes Propositionis, candelabra cum in-
 cernis suis, thymateria & thuribula, & phia-
 las, & mortariola ex auro purissimo. His actis
 inde narratur, vt Tabernaculum Davidis
 cum Arca Moyfis in Sanctum Sanctorum
 Templi magna cum pompa translata sunt.
 Sic enim in Regibus: *Venerunt inde cuncti
 senes de Israël, & tulerunt Arcam Sacerdo-
 tes, & portauerunt Arcam Domini de Ciuitate
 David, id est, de Sion, & Tabernaculum
 fœderis, & omnia vasa Sanctuarij, que erant
 in Tabernaculo, & inulerunt, Sacerdotes
 Arcam fœderis Domini in locum suum in Ora-
 culum Templi in Sanctum Sanctorum subter
 alas Cherubin. Siquidem Cherubin expande-
 bant, alas super locum Arce, & protege-
 bant Arcam, & pedes eius desuper. In Arca
 verò non erat nisi tabule lapidee, quas po-
 suerat in ea Moyses in Horeb, quando pe-
 pigit Dominus Iesus cum filijs Israël, cum e-
 grederentur de terra Egypti. Quibus rebus
 per-**

perfectis rex populo benedixit, & preces ad Deum super Templum fudit. quæ propter longitudinem omittuntur, ac factò sacrificio Templum dedicauit, ac medium atrij sanctificauit, quod erat ante Templum. Quippè fecit Holocaustum ibi, & Sacrificium, & adipem Pacificorum, quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustum, & Sacrificium, & adipem Pacificorum. Inde apparuit ei Dominus dicens: Exaudiui orationem tuam. Sanctificauit domum hanc, quam edificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum. Tu quoque si ambulaueris coram me, sicut ambulauit pater tuus, in simplicitate cordis, & in equitate, & feceris omnia, quæ precepi tibi, ponam regnum tuum regni Israël in sempiternum. Si autem auersione auerſi fueritis vos, & filij ueſtri non sequentes me, sed colueritis Deos alienos, auferam Israël de superficie terre, quam dedi, & templum, quod sanctificauit nomini meo, projiciam à conspectu meo. Adijcitur etiam illud, Salomonem inde ter quotannis obtulisse Holocausta, & Pacificas victimas super altare, quod ædificauerat Domino, & adoleuisse Thymiamata coram Domino. significat autem Pascha, Pentecosten, & Tabernacula, ut post docebimus.

Mortuo Salomone, Hieroboam filius Nabat ex tribu Effraim, traductis ad se decē tribubus regnum contra Roboam filium eius inuasit quod Israel appellauit, & ne populus suus desiderio Templi Hierosolymitani captus à se aliquando deficeret, ipse à Deo defecit, cunctoq; populo ab auita Dei religione ad Idolorum cultum auerso, duos vitulos, vt dicitur decimo tertij Regum narratur, consecrauit vnum in Bethel, alterum in Dan, atque altare ibi erexit. Quem sequuti reliqui deinceps reges Israel certatim in eadem impietate manserunt. Quare Deus permisit, Osee regem captiuum cum omni populo à Salmanassare rege Assyriorum abduci.

Eadem ratione Reges Iudæ Templum nõ omni, qua decuit, sanctitate habuerunt. Quin etiam Athalia, siue Gotholia regina, studio impietatis ipsum corruptit. Quod vt successor eius Ioas nepos cognouit à Ioaida Pontifice in Dei pietate educatus, ipsum instaurari præcepit: atque ita exacta à Iudeis legitima pecunia, atque ei rei gazophylacio, de quo postea dicemus, instituto refecit. vt in Regibus, & Paralipomenis scriptum est. Inde res eò vecordia processit, vt sacris ritibus templi neglectis, Achaz Rex ipsum etiam Templum, & vasa eius polluerit.

Qua-

Quare Ezechias post ad populum ita dixit: *Paires vestri auertere facies suas à tabernaculo Domini, clauserunt ostia qua erant in porticu, & extinxere lucernas, incensumq; non adoleuerunt, & holocaustum non obtulerunt in Sanctuario Deo Israë.* Atque his dictis mandauit, ut mūdarent templum, & vasa eius, qua rex Achaz polluerat. Successit inde Iosias, qui Templū iterum instaurauit. Sic enim narratur de illo in Regibus: *Præpositi domus Domini distribuunt pecuniam exactam iis, qui operantur in templo Domini ad instauranda sarta tecta templi.* Non multis verò post annis Iudæi urbe, temploque à Nabucodonosore incensis in Babyloniam abierunt, manseruntque, vt inquit Osee cap. ij. sine sacrificio, sine altari, sine ephod, & sine theraphim per annos lxx. Quibus exactis, ipsis permissu Cyri regis Persarum in solum patrium restituti, Iosue Pontifex, & Zorobabel Princeps erexerunt altare in solo Hierusalem, vt offerrent Holocausta. Inde noui Templi fundamenta iecerunt. Verum mox à Samaritis hostibus impediti opus intermittere, Cambysis regis iussu coacti sunt. Itaque vix post annos quadraginta sex rege Dario Hystaspis filio concedente consummauerunt, ac dedicauerunt, vt Esdræ quarto, quinto, & sexto narratur. Hoc verò Templum secundum

multis verbis ab Ezechiele descriptum, multis rebus primo inferius fuisse à Talmudicis dicitur. primum enim diuina præsentia caruit, quæ ad Propitiatorium responsa, vt suo loco dicitur, edebat, deinde Spiritu sancto, qui Prophetas afflare desinit, cum vltimus Malachias sub Dario fuerit, tertio igne sacro, qui in aquam concretus inuentus est, quarto lapidibus, qui in Rationali pontificis erant, quorum conspectu sacerdotes occulta intelligebant, quinto Arca, & Propitiatorio, & duobus Cherubin Arca hærentibus, quæ inuenta fuisse, illi negant, vt supra diximus. Post aliquot inde annos re Iudæorum ab Aegyptijs regibus ad Syros traducta, Antiochus Epiphanes rex Syriæ Hierosolymam ex Aegypto accitus à Tobia filijs, quos per seditionem Onias Pontifex vrbe deiecerat, venit, & *intrauit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam Propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat, & comminuit omnia, ac biennio post reuersus edificauit abominandum idolum desolationis super altare Dei, id est, vt tradit Iosephus, ipsum Ioui Olympio dedicauit, atque, Onia pontifi-*

ce interfecto, Alcimum Pontificem ex non
 pontificali genere fecit. Maccabæorum pri-
 mo primo. Verum biennio post Iudas Assa-
 noneus cognomine Maccabæus Princeps
 Iudæorum exortus vrbe recepta ipsum Tē-
 plum mundauit, atque omnia in antiquum
 statum redexit, ipsa Abominatione sublata.
 Siquidem, vt tibi scriptum est, cum pulsus ho-
 stibus dixisset: *Ecce nunc contriti sunt inimici
 nostri, ascendamus nunc mundare Sancta, &
 dedicare, ascenderunt in montem Sion, &
 viderunt Sanctificationem desertam, & altare
 profanatum, & portas exustas. Tunc ordinauit
 Iudas viros, vt pugnarent aduersus eos, qui erant
 in arce, donec emundarent Sancta, & elegit sa-
 cerdotes sine macula voluntatem habentes in le-
 ge Dei, & mundauerunt Sancta, & tulerunt
 lapides contaminationis in locum immundum,
 & destruxit altare holocaustorum, quod profa-
 natum erat, ne forte illis esset in opprobriū, quia
 contaminauerant illud gentes. & reposuerunt
 lapides in monte domus in loco apto, quoad vsq;
 venisset propheta & responderet de eis. & acce-
 perunt lapides integros secundum legem, & edi-
 ficauerunt altare nouum secundum illud, quod
 fuit prius, & edificauerunt Sancta, & q̄ inera do-
 mum erant inuirsus, & ad eam, & acria sancti-
 ficauerunt. Et fecerunt vasa sancta noua, & inie-
 lerunt*

runt candelabrum, & altare incensorum, &
 mensam in templum, & incensum posuerunt
 super altare, & accenderunt lucernas, quæ su-
 per candelabrum erant, & lucebant in templo,
 & posuerunt super mensam Panes, & appen-
 derunt vela, & consummaverunt omnia opera,
 quæ fecerant, & ante matutinum surrexerunt
 quinta, & vicesima die mensis Casleu, mensis
 noui, & obtulerunt sacrificium secundum legem
 super altare holocaustorum nouum, quod fecerunt se-
 cundum ieremum, et secundum diem, in qua cotaminave-
 rant illud gentes, in ipsa dedicatum est in Can-
 tibus. Et fecerunt dedicationem altaris diebus
 octo, & obtulerunt Holocausta cum letitia, &
 sacrificium Salutaris, ac Laudis. Et stant Iu-
 das, & fratres eius, & uniuersa Ecclesia Israël,
 ut agatur dies Dedicationis altaris, in tempo-
 ribus suis ab anno in annum, per dies octo à
 quinta, & vicesima die mensis Casleu cum le-
 titia. Et edificauerunt in tempore illo montem
 Sion, & per circuitum muros altos, & turres
 firmas, ne quando venirent gentes, & conculca-
 rent eum, sicut antea fuerat, & collocavit illic
 exercitum, ut seruarent. Postremò Herodes
 rex templum reedificare, atque altius exci-
 tare cupiens, ad Iudæos locutus, sui consilij
 sic rationem explicuit: *Nostis, templum hoc*
à patribus nostris edificatum, cum è Babylonia
reuerissent, & quia desunt ei ad altitudi-
niam

nem cubiti sexaginta, ad instar illius, quod Salomon construxerat, nemo negligentiam pietatis nostrorum parentum accuset, quia non culpa illorum factum est breuius templum. Sed Cyrus, & Darius Hystaspis filius, huiusmodi mensuram edificationis fieri praeceperunt. Quibus illi feruientes, vel successoribus eorum, & post illos Macedonibus, non habuerunt aptum tempus, quo ad eisdem antiqui formam istius mensuram perducerent. Inde addidit, se velle inchoatum opus corrigere, & integrum Deo præbere. Itaque paratis rebus omnibus ad tantum opus necessarijs, Templo disturbato in iisdem fundamentis noua imposuit, & super ea templum excitauit, longitudine centum cubitorum, latitudine totidem, altitudine centum viginti. Ostendit inde Iosephus huius historiarum auctor libro Antiquitatum vij. magnificentiâ huius operis multis verbis, post alio loco situm cum turri munita his: Collis erat saxosus paullum erectus à parte Orientali Ciuitatis, pronus super arcem, quam dudum Rex Salomon per DEI prouidentiam magnis operibus muro circumdedit ab inferioribus incipiens, quem vallis altissima circumdabat à latere Aquilonis turris alta quam ante Herodem Reges Assamonei construxerant, & Barin nominarant, ut illic sacerdotalem stolam deponerent, qua cum
opus

opus esset, ut sacrificaret, pontifex induebatur. Hanc verò Herodes seruauit, quo mortuo sub Romanis fuit usque ad tempora Tiberij Cesaris. ea enim à Tiberio reddita est instante Vitellio Syriae proconsule, cum Hierosolymam profectus benigne à populo esset susceptus. Eam verò turrim Herodes muniens ad templi custodiam in gratiam M. Antonij Triumuirii amici sui Antoniam appellauit. Ex aduerso templi ipsa vrbs in modum theatri stabat circumdata valle altissima, per omnem australem tractum. Hec vno anno, & quinque mensibus ab Herode perfecta sunt. anno regni eius octauo decimo, dedicatio templi ipso regis die natali magna letitia celebrata est. Hæc Iosephus libro xv. Sūt autem, qui templum ab Herode non reffectum, sed auctum, vetere conseruato, putent, atque à Iosepho ipso falsa relata esse; quia Iudei post excessum Herodis, cum audissent Iesum dicentem: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus ego suscitabo illud*, responderunt: *Quadraginta sex annis edificatum est templum*, nunquam ita dicturos asserentes, si verum fuisset, templum illud intra biennium ab Herode constructum, nam ea verba conuenire Templo, quod Zorobabel sub Cyro inchoauerat, & sexto anno Darij post annos sex, & quadraginta absoluerat. Quorum opinionem ego non approbo. neque enim
tan-

tantę temeritatis hominem esse puto, qui ea scribat de re præsertim insigni, quæ multorum etiam viuentium redargui testimonijs possit, neque enim Iosephus longe ab Imperio Augusti Cæsaris absuit, sub quo templum Herodes ædificauit, aut Tiberij, sub quo Iudæi hæc dixerunt. Verum Iudæi, cum redarguere Christum uellent, & scirēt, Templum primum à Salomone conditum spatio septem annorum, secundum à Zorobabele quadraginta sex, tertium ab Herode vnus anni, & pauld amplius, neque primum, neq, tertium nominarunt, vt ea, quæ parum causæ suæ fauerent, sed secundū, multo enim longius absunt tres dies à quadraginta sex annis, quàm ab vno. In morte inde Christi velum Templi scissum est à summo ad imum. Caligula inde Imp. synagogas Iudæorum ad sui ipsius cultum traduxit, & suis statuis exornauit, ac Templum ad eam vique diem inuiolatū suo nomini dedicauit. ex quo apparuit, vocem, quā Iudæi temerè corā Pilato effuderant, cum se neminem regem habere, nisi Cæsarem, dicerent, meritò in illorū iā capita recidisse, vt scribit Iosephus. Ad extremum Vespasiano Imperante suborto ex defectione bello Titus Cæsar, vrbe expugnata, siue inuitus, siue volēs hoc

Tem-

Templum incendit eodem die, quo à Baby-
lonijs olim fuerat inflammatum. Quam cla-
dem pluribus verbis Iosephus memoriæ
prodidit Hadrianus inde Imp. Iudæos rur-
sus rebellantes subegit, ac captam urbem so-
lo æquauit, ac reliquias Templi igne dele-
uit. Tumque demum Iesú Christi vox diui-
na completa, qua dixit, fore, vt Hierosoly-
mis lapis super lapidem non remaneret. Ha-
drianus autem Templum Domini ad tol-
lendam religionem terra obruit, ac Tem-
plum aliud Veneri dedicauit. vt Eusebius
scripsit. Quare S. Paulinus ad Seuerum scri-
psit: *Vbi sacra nati Saluatoris infamia vage-
rat, illic Veneris lamenta fingentium lasciuia lu-
ctibus infamis ritus ululabat.* & Seuerus in Hi-
storia. *Hadrianus existimans, se Christianam
fidem loci iniuria perempturum, in Templo, ac
loco Dominice passionis demonum simulachra
constituit.* Hoc autem Idolum Daniel ca. ix.
vocaui Abominationem desolationis, cum
dixit: *Et erit in templo abominatio desolat: o-
nis, & usque ad consummationem. & finem per-
seuerabit desolatio.* neque enim hæc verba in
desolationem Epiphaniis conueniunt.

De Templo Samarie. CAP. VI.

Alterum templū fuit in Samaria. Quip-
pè Manasses frater Iaddi pontificis, cum
vxo.

vxorem alienigenam legibus dimittere co-
 geretur, ad focerum suum Sanabalat Darij
 Persarum Regis præfectum confugit, atque
 ab illo auxilium implorauit. Sanabalat au-
 tem, ne genero summæ nobilitatis viro spo-
 liaretur, suasisit, vt à Iudæis deficeret, ac mox
 permisso Alexandri Magni, victoris tem-
 plum in Samaria in monte Garizin altissi-
 mo condidit. atque ibi Manassem pontifi-
 cem collocauit inter Samaritas, qui, vt dixi,
 homines ex Assyria profecti fuerant, ac le-
 gem Dei ita receperant, vt tamen veterem
 idolorum cultum non destituerent, ac pro-
 ptereà Iudæis infensi essent, quod Templū
 Transgressorum est appellatum. Hinc exar-
 sit inter eos de loco adorandi Dei certamen
 atque contentio. Cum enim in lege tradi-
 tum esset, vt vno tantum in loco Deus cole-
 retur, quem ille elegisset, ac primum Silo in
 tribu & mōte Effraim delegisset, deinde illa
 reprobata Hierusalem in tribu Iuda, & mō-
 te Sion asciuisset, Samaritæ, qui montem Ef-
 fraim obtinebant, sibi eam laudem vindica-
 bant quòd in Silo primum inuocatam esset
 nomen Domini, Iudæi verò contra ad se id
 decus trahebant, quod postea Sionem Deus
 ipsi Silo præposuisset, vt Dauid scripserat,
 quem ipsi non accipiebant. neque enim nisi
 quinque libros Moyfis approbabant. Qua

de re cū aliquando disceptaretur corā Pto-
lemæo Philometore rege, ille pro Iudæis
pronunciauit, vt Iosephus I bro xiiij. scrip-
tum reliquit. Hoc verò Templum post An-
tiochus Epiphanes, cum in Iudæam infe-
stus venisset, Ioui Hospitali, ipsiſ Samaritis
non repugnantibus, conscrauit. Ad extre-
mum autem Ioannes Hyrcanus rex Iudæo-
rum, cum Samariam Iudæorum imperio
subiecisset, Templum hoc funditus euertit
post annos ducentos, quàm fuerat condi-
tum, teste eodem in loco Iosepho. Veterem
inde quæstionem post aliquot annos tetigit
Samaritana mulier loquens cum Christo
Iudæo. vt est apud S. Ioannem cap. iij. *Pa-
tres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos di-
citis, quia Hierosolimis est locus, vbi adorare o-
portet. cui respondit Christus: Veniet hora, quan-
do neque in monte hoc, neq; in Hierosolimis ado-
rabitur patrem.*

De Templo Aegypto. CAP. VII.

TERTIUM Templum Iudæorum condi-
tum est in Aegypto ab Onia. Etenim
ætate Antiochi Epiphaniſ seditione Hiero-
solyms orta, Onias Oniæ pontificis filius,
eius, quem Epiphanes interfecerat, vrbe pro-
fugus ad Ptolemæum Aegypti regem, & ipsi-
us Epiphaniſ hostem se contulit, atque acce-
pto

pto ab eo in Heliopolitana præfectura solo
 ibi oppidum Hierosolymis simile condi-
 dit, Templumque ædificauit: ibique ponti-
 fex inter eos Iudæos, qui seditione vrbe pul-
 si in Aegyptum concesserant, præfuit. Quo
 verò tempore, Titus Cæsar templum Hie-
 rosolymis inflammauit, eodem hoc à Pau-
 lino proconsule Aegypti claudi est iussum,
 ita vt vestigium diuini cultus in eo nullum
 remaneret, post trecentos triginta annos,
 quàm fuerat constitutum, vt Iosephus lib.
 Belli vij. prodidit. Extat epistola Iudæo-
 rum Hierosolymitanorum ad Iudæos Aeg-
 yptios, petentium, vt festum dedicationis
 Templi sui agerent, quemadmodum alia ce-
 lebrarent, libro secundo Maccab. capite pri-
 mo, quam in manus sumere, non erit in-
 utile.

De Sinagogis. CAP. VIII.

HÆtenus de Templo, siue de Templis
 sit dictum. sequitur, vt de Synagogis a-
 gamus: etsi enim hæc non templa fuerunt, ta-
 men aliquid templo simile habuerunt. O-
 rigo autem synagogarum non fuit vetusta.
 neq; enim in historia Iudicum, aut Regum
 vlla eorum memoria celebratur. Ego verò,
 si quid in eiusmodi antiquitate concipien-
 da coniecturæ est concedendū, eas in Baby-
G 2
lonico

lonico exilio primum constructas putarim, ut qui Templo carerent, in quo aut orarent, aut docerent, locum aliquem similem Templo haberent, in quem eiusmodi officij gratia conuenirent. atque hoc idem fecisse reliquos dispersionis Iudæos in Asia, Aegypto, & Europa censuerim. Itaque in prouincijs, ubi Templum non fuit, frequentissima fuit synagogarum cōsuetudo. Postquàm aut Iudæi ex Babylonia redierunt, ac Templū in vrbe Hierosolymorū restituerunt, simul etiā institutū iam synagogarum vsum retinuerunt, ut Iudæi Hierosolymitani in Templo legem audirent, prouinciales verò cum ad urbem veniebant, in Synagogis. In commentarijs certe Hebræorum scriptum est, vltimis temporibus in vrbe Hierosolyma quadringentas octoginta synagogas constitutas fuisse, quòd Iudæi eò ex omnibus regionibus conuenirent. Erant ergò Hierosolymis synagogæ peregrinorum, templum ciuium in reliqua verò Iudæa, & Galilæa, & in ceteris prouincijs, in quibus Iudæi post dispersionem versabantur, erant ipsorum etiam incolarum, quibus Hierosolyma adire, non erat commodum. De Hierosolymitana vna synagoga mentio fit, præcipuè Actuum cap. vj. *Surrexerunt quidam de Synagoga, qua appellatur Libertinorum, & Cyrenensium,*

*nensum, & Alexandrinorum, ac eorum, qui
 eran: è Cilicia, & Asia disputātes cum Stepha-
 no. Hi enim omnes erant Iudæi, verum in
 prouincijs habitantes, qui cum Hierosoly-
 ma negotiorum suorum causa adibant, nō
 ad Templum, sed ad synagogam, quam ipsi
 sibi parauerant, conuenire instituerant. i-
 tem apud Ioannem xvij. Ego semper docui in
 synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conue-
 niunt. De ceteris cap. Actuum xv. Moyses à
 temporibus antiquis habet in singulis ciuitati-
 bus, qui cum predicent in synagogis, vbi per om-
 ne sabbatum legitur. Moysem autem intelli-
 git libros eius, & ix. Paulus petijt à Pontifice
 epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos
 inuenisset huius sectæ viros, ac mulieres vindicos,
 perduceret in Hierusalem. De synagogis Ga-
 lileæ, quas Christus & Asiæ, quas S. Paulus
 adiuit, multa in Euangelijs, & Actis testi-
 monia extant, quæ postea referentur, vbi de
 Scribis agetur. Hæ verò synagogæ aliquādo
 priuatis hominibus, & quidem etiam genti-
 libus, pij officij causa construebantur, vt il-
 la vij. Lucæ in Capharnaò à Centurione Ro-
 mano, sic enim dixerunt Iudæi: Dignus est, vt sa-
 nes illi seruum, diligit enim gentem nostram, &
 synagogam edificauit ipse nobis. Vt autem in
 templo sacerdotes, & pontifex principa-
 tum gerebant, sic in synagogis scribæ, & eo-*

rum princeps is, qui synagogæ princeps, siue archisynagogus dicebatur, & probri loco maximi ducebatur, si quis synagogæ, id est cœtus illius, qui ad audiendum cōueniebat, expertus factus fuisset. Vnde scriptum est apud S. Ioannem ix. *Conspirauerunt Iudæi, ut si quis confiteretur, eum esse Christum, extra synagogam fieret.* & x j *Ex principibus multi crediderunt in eum. sed propter Phariseos non confitebatur ut è synagoga nō eycerētur.* Quin etiam in iisdem locis Scribæ ambitionis causa primas cathedras affectarant, quod Christus eis obiecit cum præcipuam illorum cōtūde: e superbiā vellet. Sed de officio scribarū in synagogis, post suo loco pluribus, ubi etiam alia de synagogis adijciuntur. nūc enim hæc de synagogis dicere volumus ut eas diuersum aliquid à templo esse, ostenderemus cuius rei argumento est, quod eadē euerſo etiam templo, in hunc usque diem seruata sunt, vnde Ecclesiæ Christianorum opposita est Synagoga Iudæorum.

CARO.